

גמרא סדורה

מסכת

פסחים

פרק: א' - "אור לארבעה עשר"

דפים - ב. - ח.

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות

עם רש"י

יצא לאור על ידי עמותת

"וכל בניך לימודי ה'"

י"ג תמוז תשע"ג

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות
 דניאל ברק ווינט
 טל' - 0526071122
 דוא"ל vinetd@neto.net.il
 עתניאל ד.ד. הר חברון 90407

©

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק
 שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.
 כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות
 שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה'".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרת רווח.

מסכת פסחים פרק י' - "אור לאַרְבֶּעָה עָשָׂר"

1. ב, א - ג, א

רס"י

מתני'

אור לארבעה עשר גרסי':
לאור הנר. בגמרא (דף ז:): מפרש טעמא:
בודקין. שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא:
ובמה אמרו. לקמן במתניתין:
שתי שורות. של חביות הסדורות במרתף של יין צריך לבדוק ביניהם אחרי שאמרנו כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך לבדוק למה הוצרכו לבודקן ומפרש לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ כגון מרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג יין ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס למרתף להביא יין:
שתי שורות על פני כל המרתף. בגמ' (דף ח:): מפרש מאי היא:
שתי שורות החיצונות כו'. מפרש בגמ' (שם):

גמ'

ה"ג קא סלקא דעתך מאן דאמר נגהי נגהי ממש. כשיאיר השחר שחרית של י"ד:
מאן דאמר לילי לילי ממש. לא גרסינן דהא ודאי לילי הוא ממש:
הבקר אור קס"ד דה"ק ולבקר דהיינו אור כלומר ששמו אור האנשים שולחו:
מי כתיב האור בקר. דלשתמע ולאור דהיינו בקר דתימצא לומר דאור שם דבר הוא וקרי לבקר אור:
הבקר אור כתיב. האי אור לאו שם דבר הוא אלא הבקר האיר והאנשים שולחו כמאן דאמר צפרא נהר ולפי דרכו לימדך הכתוב דרך ארץ מאחי יוסף שהמתינו עד שהאיר המזרח כדבר יהודה אבל אור שהוא שם דבר אינו אלא לילה:
בני טוב. היוצא לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא ואז טוב לו שהאור טוב לו שנאמר באור כי טוב ומה היא טובתו מפני החיות ומפני הלסטים:
וכאור בקר. השתא משמע לן דשם דבר הוא והכי קאמר דוד וכאור זה דהיינו בקר כן יזרח שמש לצדיקים שיצאו מאפילתן לעולם הבא:
מי כתיב אור בקר. דהיינו שם דבר ונימא אור הוא בקר וכן יזרח שמש:
וכאור בקר כתיב. ואין זה שם דבר אלא כמאיר של בקר יזרח שמש כשמתחיל הבקר להאיר בעולם הזה והוא חשך ואפל בעלות השחר נוגה כזריחת השמש של עכשיו תהיה אותה שעה לצדיקים לעתיד לבא לפי שיהא אור החמה גדול מאד ואפילו עלות השחר שלה יאיר כהנץ החמה של עכשיו:

בא, משנה

אור לאַרְבֶּעָה עָשָׂר:
בוֹדְקִין אֶת הַחֻמֵץ לְאוֹר הַנֵּר.
כָּל מְקוֹם שֶׁאֵין מְכַנְּסִין בוֹ חֻמֵץ - אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה.
וּבַמָּה אָמְרוּ "שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת בַּמֶּרְתֵּף"?
מְקוֹם שֶׁמְכַנְּסִין בוֹ חֻמֵץ.
בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים:
שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת עַל פְּנֵי כָל הַמֶּרְתֵּף,
וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים:
שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת הַחִיצוֹנוֹת שֶׁהֵן הָעֲלִיוֹנוֹת.

גמרא

מאי "אור"?

רב הונא אמר:

נגהי.

ורב יהודה אמר:

לילי.

קא סלקא דעתך:

דמאן דאמר "נגהי" - נגהי ממש.
 ומאן דאמר "לילי" - לילי ממש.

מיתבי:

"**הבקר אור והאנשים שלחו**"¹ (בראשית מד, ג),
 אלמא: "אור" יממא הוא!

מי כתיב 'האור בקר'?

"**הבקר אור**" כתיב,

כמאן דאמר: צפרא נהר, וכדרב יהודה אמר רב.

דאמר רב יהודה אמר רב:

לעולם יכנס אדם ב"כי טוב"², ויצא ב"כי טוב".

מיתבי:

"**וכאור בקר יזרח שמש**"³ (שמואל ב כג, ד),
 אלמא: אור יממא הוא!

מי כתיב 'אור בקר'?

"**וכאור בקר**" כתיב,

והכי קאמר: "**וכאור בקר**" בעולם הזה, כעין זריחת שמש לצדיקים לעולם הבא.

מיתבי:

¹ הבקר אור והאנשים שלחו המה וחמוריהם

² ע"פ הפסוק: וירא אלהים את-האור כי-טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך (בראשית א, ד).

³ וכאור בקר יזרח שמש בקר לא עבות מנגה ממטר דשא מארץ

ר"ק"י

למאיר ובא קראו יום. משעה שמתחיל להאיר והאי אור לאו שם דבר הוא:
והא קיימא לן. בשמעתא קמייתא דברכות:

עד צאת הכוכבים יממא. כדכתיב מעלות השחר ועד צאת הכוכבים דעזרא (נחמיה ד):
אלא. תריץ הכי: קריה רחמנא לנהורא כו' האי ויקרא לאו קריאת שם הוא דתימא שקרא את שם האור יום אלא קרא לבריאה המאירה שברא מהוד מעטה לבושו:

ופקדיה אמצותא דיממא. צוהו לשמש ביום ולחושך צוה לשמש בלילה קרא כמלך שקרא לעבדו שיבא לפניו:

הא קמ"ל דאור כוכבים נמי אור הוא. לעולם כוכבים המאירים קאמר ודקא קשיא לך הא שאינן מאירין לא הא דנקט כוכבי אור לאו למעוטי כוכבים שאינן מאירין דכל כוכבים יש להם אור וליכא למעוטי מידי וקרא אשמעינן דאור כוכבים קרוי אור ונפקא מינה לנודר הנאה מן האור שיאסר באורן של כוכבים:

מדקאמר ובלילה יהי כגב. מכלל דאור דרישיה דקרא יממא הוא והכי קאמר ביום כשעוברי דרכים הולכים עומד רוצח באם הדרכים והורגן ונוטל את ממונם ובלילה הוא נעשה כגב לחתור בתים ולגנוב:
הכי קאמר. מה שנתנה לך תורה רשות על הבא במחותרת להורגו כדכתיב (שמות כב) אם במחותרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים אם ברור לך הדבר כאור שהוא בא על עסקי נפשות דהיינו כל אדם חוץ מאב על הבן וכיוצא בו שמכיר בו שהוא אוהבו מאד אבל שאר כל אדם אם היה בעל הממון עומד כנגדו להציל ממנו ממונו זה עומד עליו והורגו רוצח הוא וניתן רשות לכל הקודם להציל את בעל הממון בנפשו של בא במחותרת ובלילה אם מספקא לך כלילה כגון שאדם אוהבך שהוא אביך ורחמינו עליך ואם היית עומד כנגדו להציל ממנוך אינו הורגך יהי בעיניך כגב ולא ניתן להורגו והכי אמרינן בסנהדרין (דף עב:): דאב על הבן אינו נהרג במחותרת:

כוכבי נשפו. כוכבי לילו:
יקו לאור. יצפה ליום:
עפעפי. זיהור:
לנהורא. לדבר המאיר ולא שיהיה שם היום אור ולא קאמר יקו ליום אלא יקו שיאיר ואין:

"ויקרא אלהים לאור יום"⁴ (בראשית א, ה),
אלמא: אור יממא הוא!

הכי קאמר: למאיר ובא קראו יום.

אלא מעתה, **"ולחשך קרא לילה"** - למחשך ובא קרא לילה?!
והא קיימא לן: עד צאת הכוכבים יממא הוא!

אלא, הכי קאמר:
 קרייה רחמנא לנהורא ופקדיה אמצותא דיממא,
 וקרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה.

מיתבי:

"הללוהו כל כוכבי אור"⁵ (תהילים קמח, ג),
אלמא: "אור" - אורתא הוא!

הכי קאמר:

הללוהו כל כוכבים המאירים,

אלא, מעתה, כוכבים המאירים הוא דבעו שבוחי.
 שאינן מאירין לא בעו שבוחי?!
והא כתיב: **"הללוהו כל צבאו"** (תהילים קמח, ג)!

אלא, הא קא משמע לן: אור כוכבים נמי אור הוא.

למאי נפקא מינה?

לנודר מן האור.

דתניא⁶:

"הנודר מן האור - אסור באורן של כוכבים".

מיתבי:

"לאור יקום רוצח יקטל עני ואביון ובלילה יהי כגב" (איוב כד, יד),
הא מדקאמר: **"ובלילה יהי כגב"** - אלמא: **"אור"** יממא הוא!

בב,

התם הכי קאמר:

אי פשיטא לך מילתא כנהורא דאנפשות קאתי - רוצח הוא,
 וניתן להצילו בנפשו.
 ואי מספקא לך מילתא כליליא - יהי בעיניך כגב,
 ולא ניתן להצילו בנפשו.

מיתבי:

"יחשכו כוכבי נשפו יקו לאור ואין ואל יראה בעפעפי שחר" (איוב ג, ט),
מדקאמר: **"יקו לאור ואין"** - אלמא: **"אור"** יממא הוא!

התם מילט הוא דקא לייט ליה איוב למזליה,
 אמר: **הא רעוא דליצפיה הך גברא לנהורא, ולא לישכחיה.**

⁴ ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה

⁵ הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור

⁶ ג'רסת מסורת הש"ס.

מיתבי:

"ואמר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני" (תהלים קלט, יא) - אלמא "אור" מ'מא הוא!

התם, הכי קאמר דוד: אני אמרתי: "אך חשך ישופני" לעולם הבא שהוא דומה ליום, עכשיו העולם הזה שהוא דומה ללילה "אור בעדני".

מיתבי:

"רבי יהודה אומר:

בדקין אור לארבעה עשר,

ובארבעה עשר שחרית,

ובשעת הביעור."

מדקאמר רבי יהודה: "בדקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית",

אלמא: "אור" אורתא הוא.

שמע מינה.

מיתבי:

"מאימתי ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה?

רבי אליעזר בן יעקב אומר:

משעת האור,

רבי יהודה אומר:

משעת הנץ החמה.

אמר ליה רבי אליעזר בן יעקב לרבי יהודה:

וכי היכן מצינו יום שמקצתו אסור בעשיית מלאכה ומקצתו מותר בעשיית מלאכה?!

אמר ליה: הוא עצמו יוכיח,

מקצתו מותר באכילת חמץ,

ומקצתו אסור באכילת חמץ."

מדקאמר רבי יהודה: "משעת הנץ החמה",

אלמא "אור" דקאמר רבי אליעזר בן יעקב אורתא הוא!

לא, מאי "אור"?

עמוד השחר.

אי הכי,

דקאמר ליה: "היכן מצינו יום שמקצתו מותר בעשיית מלאכה,

ומקצתו אסור בעשיית מלאכה?",

נימא איהו לנפשיה הא איכא לילה דקא שרי?

רבי אליעזר בן יעקב הכי קאמר:

בשלמא לדידי, אשכחנא דקא פלגי רבנן בין ממא לליליא,

דתניא לגבי תענית ציבור:

"עד מתי אוכל ושותה?

עד שיעלה עמוד השחר,

דברי רבי אליעזר בן יעקב.

רבי שמעון אומר:

עד קרות הגבר."

אלא לדידה, היכא אשכחנא ממא גופיה דפלגי ביה רבנן!

אמר ליה: הוא עצמו יוכיח,

שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ.

שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי אליעזר!

רס"י

ואומר אך חושך ישופני. ואומר סבור הייתי בעוניי כשהייתי נרדף אך בחשך זה אמות והוא ישופני והוא יחשיך תמיד עלי לשון נשף ולילה וחשך שהייתי שרוי בו נעשה אור בעדני אצלי וגבי לילה שייך למימר יום אלמא הכי קאמר דוד הלילה נעשה לי יום:

אני אמרתי. מפני חטאי שאף מן העולם הבא אטרד ועכשיו שמחל לי על אותו עון אף מן העולם הזה שהייתי שרוי בו בחשך ובחרפה האיר בעדני שהודיע הקב"ה לשונאי דוד בימי שלמה שמחל לדוד כשבקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שערים זה בזה במועד קטן (דף ט).:

בודקין. חמץ:

מדקאמר רבי"ד שחרית מכלל

דאור אורתא הוא. וטעמא דר' יהודה מפרש לקמן בפירקין:

אסור בעשיית מלאכה. במקום

שנהגו בו לנהוג אסור דאמרינן לקמן (דף נ.) מקום שנהגו שלא

לעשות מלאכה אין עושין:

משעת האור. אבל קודם לכן

אפילו נהגו. בטלה דעתן:

מותר באכילת חמץ. עד שש

שעות כדלקמן בפירקין (ד' יא):

אורתא הוא. משחשיכה ושקעה

חמה של שלשה עשר:

נימא איהו לנפשיה. היכן מצינו

שהיום אסור והלילה מותר:

הכי קאמר ליה. הך איסורא

דרבנן היא ולא דאורייתא משעת

עמוד השחר אשכחן בעלמא

במידי דרבנן דהלילה מותר

והיום אסור:

דפלגי ביה רבנן. שנתנו חילוק

בשעורים זה לאיסור וזה

להיתר:

רש"י

אמינא לך אנא דרבנן. היכן הורגלו לעשות כן דנימא דהכא נמי כך גזרו:

ואת אמרת לי. ראייה במילי דאורייתא שגזירת הכתוב כך היא ואין זו מדת חכמים:

שעות דרבנן. לבד איסור של תורה שהוא משש שעות. ולמעלה כדלקמן (ד' יא:) הוסיפו חכמים שתי שעות כדתן אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש הרי לך בשל דבריהם שתי שעות אסורות והארבע ראשונות לא אסרו:

ואידך. ההוא לא דמי להכא דהרחקה עבוד רבנן לדאורייתא משום יום המעונן ובני אדם שאינן בקיאים בשעות ויטעו בין שש לשבע אבל באיסור זה כוליה דרבנן אחר שגזרו איסור כל היום גזרו:

אין משיאין משואות. אבוקות בראשי הרים היו שלוחי בית דין עושין להודיע שהיום קידשו בית דין את החדש:

אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו. ביום שלשים שנראה לקדש דאילו כשהחדש מעובר ועושין ראש חדש ביום שלשים ואחד אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים ואשמעינן האי תנא דאחסר עבדינן משואות ואמלא לא עבדינן משואות וכשאין רואין משואות יודעין שהחדש מעובר:

לאור עבורו. ליל שעבר שלשים להודיע שהיום נתקדש (ליל שלשים [ואחד] קרי (אור) עבורו על שם שבו נעשה החדש מעובר כשאין קובעין בו את ראש חדש: **אלמא אור אורתא הוא.** דהא ביום אין משואות של אור נראין מרחוק:

עומד ומקריב כל הלילה לאורה טעון קידוש ידים ורגלים. דקסבר רבי לינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים וטעמא מפרש בזבחים:

אורה שאני. היכא דתני אורה לא פליג רב יהודה דהוא לשון יום:

המפלת אור לשמונים ואחד. בכריתות בפרק קמא דקיימא לן זאת תורת היולדת מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה יכול שתביא על הלידה שלפני מלאות ועל הלידה שלאחר מלאות קרבן אחד ולא יותר תלמוד לומר זאת שאם ילדה לאחר מלאות כגון שטבלה לסוף שבועיים של נקבה ונתעברה והפילה אם תוך מלאות הפילה נפטרת בקרבן אחד ואם לאחר מלאות הפילה כבר נתחייב בקרבן הראשון קודם לידה שניה ולבסוף מלאות של לידה שניה תביא שתי קרבנות ואם הפילה ליל של כניסת שמונים ואחד שכבר עברה מלאות שלה אבל עדיין אינה ראויה להבאת קרבן שאין קרבן נשחט בלילה:

בית הלל מחייבי. שתי קרבנות דלאחר מלאות קרינא ביה ובית שמאי פוטרין אותה בקרבן אחד כדמפרש טעמייהו:

מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים וא'. הלא אתם מודים לנו שאם לא הפילה הלילה והפילה למחר שחייבת אף כשהפילה אור לשמונים ואחד תתחייב שהרי לכל דבר זמן היום והלילה שוים:

אם שיוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן. בתמיה ועוד ראייה אחרת דהואיל ושוה לו לטומאה שעד שקיעת החמה של שמונים דמיה טהורים ואם תראה לאחר שקיעת החמה דמיה טמאין כאילו היא רואה למחר ולמה לא ישוה לו אף לקרבן שכשם שאם תפיל למחר תתחייב כך תתחייב על הוולד של לילו ותשובת בית שמאי במסכת כריתות היא שנויה לא אם אמרתם ביום שמונים ואחד שכן יצתה לשעה הראויה להביא בה קרבן לפיכך נתחייבה בקרבן הראשון ושוב אין לידה השניה נפטרת בו תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד שלא יצתה מידי וולד הראשון לשעה הראויה לקרבן והדמים שאתם אומרים אינן מוכיחים שהרי הפילה תוך מלאות דמיה של לידה טמאין ופטורה מן הקרבן:

אור לשלישי. לאור כניסתו של שלישי הי"ג גרסינן אור לשלישי ואשלמים קאי דכתיב בהו ביום זבחכם יאכל וממחרת וצוה לשורפו לבוקרו של שלישי יכול יהא נאכל ליל שלפניו:

הכי קאמר ליה רבי אליעזר: **אמינא לך אנא מלאכה דרבנן, ואת אמרת לי חמין דאורייתא!?** **עד הכא אסר רחמנא, ועד הכא שרי רחמנא.**

ואידך?

שעות דרבנן

ואידך?

הרחקה הוא דעבוד רבנן לדאורייתא.

מיתבי:

"אין משיאין משואות, אלא על החדש שנראה בזמנו, לקדשו. ואימתי משיאין משואות? לאור עבורו".
אלמא: "אור" אורתא הוא!

שמע מינה.

מיתבי:

"היה עומד כל הלילה ומקריב על המזבח, לאורה - טעון קידוש ידים ורגלים, דברי רבי!"

'אורה' שאני.

מת"ב⁷ מר זוטרא:

"המפלת אור לשמונים ואחד. בית שמאי: פוטרין מקרבן. ובית הלל מחייבים.

אמרו להן בית הלל לבית שמאי:

מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים ואחד?

אם שיוה לו לטומאה, לא ישוה לו לקרבן?" (כריתות ז,ב!)

מדקאמר: **"בית הלל לבית שמאי:**

מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים ואחד,"

שמע מינה "אור" אורתא הוא!

שמע מינה.

מיתבי:

"יכול יהא נאכל אור לשלישי?

ודין הוא, זבחים נאכלים ליום אחד, ושלמים נאכלים לשני ימים.

מה להלן: לילה אחד היום, אף כן לילה אחד היום!

תלמוד לומר: "ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום"⁸ (ויקרא יט ה-ו),

בעוד יום הוא נאכל, ואינו נאכל לאור שלישי.

⁷ ע"פ דקדוקי סופרים.

⁸ וכי תזכחו וזבח שלמים לה' לרצונכם תזכרוהו ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום השלישי באש ישרף

כ"י

זבחים נאכלים ליום אחד.
 תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל
 ושלמים נאכלים לשני ימים מה
 להלן לילה אחר היום דכתיב
 בגופיה דקרא לא יניח ממנו עד
 בוקר הא כל הלילה אוכל וכן
 פסח לא תותירו ממנו עד בוקר
 אף כאן לילה אחר הימים
 הכתובים בה:

ת"ל וממחרת והנותר עד יום.
 בעוד שהוא יום ממחרת אכול
 ולא משתחשך:

מה להלן תיכף לאכילה שריפה.
 כשכלה זמן אכילתו מתחיל זמן
 שריפתו כדכתיב והנותר ממנו
 עד בקר באש תשרפו:

אף כאן. זמן אכילתו כלה
 ערבית כדאמר וישרף בלילה:
תלמוד לומר. בצו את אהרן
 ביום השלישי באש ישרף כאן
 לא נאמר עד יום אלא ביום
 משום דהאי קרא לא איירי
 בזמן אכילה אלא בשריפה
 להורות שביום הוא נשרף ולא
 בלילה וקרא דלעיל בקדושים
 תהיו:

באתריה דרב הונא קרו.
 לאורתא נגהי:

יכול ישרף מיד? ודין הוא, זבחים נאכלין ליום ולילה אחד,
 ושלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד,
 מה להלן תיכף לאכילה שריפה,
 אף כאן: תיכף לאכילה שריפה.
תלמוד לומר: "והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף" (ויקרא ז, יז),
 ביום אתה שורף, ואי אתה שורפו בלילה".
מדקאמר: "יהא נאכל אור לשלישי" - אלמא "אור" אורתא הוא!

שמע מינה.

תא שמע:

"אור של יום הנפורים - מתפלל שבע ומתודה.
שחרית - מתפלל שבע ומתודה.
במוסף - מתפלל שבע ומתודה.
במנחה - מתפלל שבע ומתודה.
בערבית - מתפלל מעין שמונה עשר.
רבי חנינא בן גמליאל אומר משום אבותיו:
מתפלל שמונה עשר שלמות,
מפני שצריך לומר הבדלה ב'חונן הדעת'.
אלמא "אור" אורתא הוא!

שמע מינה.

תא שמע,

דתני רבי שמואל:

"לילי ארבעה עשר - בודקין את החמץ לאור הנר."
אלמא: "אור" אורתא הוא!

אלא, בין רב הונא ובין רב יהודה דכולי עלמא **"אור"** - אורתא הוא,
 ולא פליגי, מר פי אתריה ומר פי אתריה.
 באתריה דרב הונא קרו "נגהי",
 ובאתריה דרב יהודה קרו "לילי".

2. ג, א - ד, א

רס"י

מאי טעמא לא תני לילי. כדתנא דבי שמואל ומשני אלישנא מעליא קא מיהדר שמצוה ודרך נקיי הדעת לספר בלשון נקיה: **דבר מגונה.** לאו משום דלילי דבר מגונה הוא והא דר' יהושע בן לוי בעלמא איתמר ומיהו שמעינן מינה לשון חכמים לחזר אחר לשון צח ונקי: **אשר איננה טהורה.** ולא כתיב הבהמה הטמאה כי אורחיה הרי שמונה אותיות עקם הטמאה חמש אותיות הן אשר איננה טהורה שלש עשרה אותיות ואע"ג דבאורייתא כתיב טמא שני אורחיה בחד דוכתא ללמדך לחזר על לשון נקיה: **אשר לא יהיה טהור.** הוה ליה למיכתב איש טמא וכי נמי משוית לטהור חסר וי איכא עיקום תשע שהרי שתיים עשרה יש וטמא אינו אלא שלש: **וי דטהור.** דהא לא חסר הוא: **כי אמר מקרה.** טמא הוא לכתוב ולשתוק ויש כאן עיקום י"ו אותיות בזב כתיב (ויקרא טו) וכל המרכב אשר ירכב ובאשה כתיב (שם) או על הכלי אשר היא יושבת לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה ואע"פ שהמרכב והמושב שוין בשניהם: **ותבחר לשון ערומים.** מצוה עליך כך: **ברור מללו.** ל' נקי ומבורר: **מאי ואומר.** למה לו ואומר הא נפקא ליה מקמא: **ה"ק וכי תימא ה"מ בדאורייתא.** תורה הקפידה בלשונה שיצאתה מפי הגבורה אבל חכמים במשנה וברייתא אין להקפיד על לשונם: **ת"ש ותבחר לשון ערומים.** שמענו שהערומים בוחרים לשון חס: **משום ביעתותא דגמלים.** שהוא גבוה ומתיירא שלא תפול אורחה דאשה לרכוב כדי שתהא מחזקת בו בידיים ורגלים: **משום בניו.** שהן זכרים כתב לשון רכיבה:

ותנא דידן מאי טעמא לא קתני 'לילי'?

לישנא מעליא הוא דנקט.

וכדרכי יהושע בן לוי.

דאמר רבי יהושע בן לוי:

לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו,

שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות, ולא הוציא דבר מגונה מפיו.

שנאמר: **"מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה"** (בראשית ז, ח).

רב פפא אמר:

תשע,

שנאמר: **"כי יהיה בק איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה"** (דברים כג, יא).

רבינא אמר:

עשר,

ו"ו ד'טהור".

רב אחא בר יעקב אמר:

שש עשרה,

שנאמר: **"כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור"** (שמואל א כ, כו).

תניא דבי רבי ישמעאל:

"לעולם יספר אדם בלשון נקיה.

שהרי בזב קראו: 'מרכב'"⁹ (ויקרא טו, ט),

ובאשה קראו 'מושב'"¹⁰ (ויקרא טו, כב).

ואומר: 'ותבחר לשון ערומים' (איוב טו, ה),

ואומר: 'ודעת שפתי ברור מללו'"¹¹ (איוב לג, ג).

מאי 'ואומר'?

וכי תימא: הני מילי בדאורייתא, אבל בדרבנן - לא,

תא שמע ואומר **'ותבחר לשון ערומים'**.

וכי תימא: הני מילי בדרבנן, אבל במילי דעלמא - לא.

ואומר: **'ודעת שפתי ברור מללו'**.

ובאשה לא כתיב בה 'מרכב'!?

והכתיב: **"ותקם רבקה ונצרתיה ותרכבה על הגמלים"** (בראשית כד, סא)!

התם משום ביעתותא דגמלים, אורחא הוא.

והכתיב: **"ויקה משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור"** (שמות ד, כ)!

התם ^משום בניו אורחא הוא.

גב,

והכתיב: **"והיה היא רכבת על החמור"**"¹² (שמואל א כה, כ)!

⁹ וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב

¹⁰ וכל הנוגע... אשר תשב עליו

¹¹ יושר לבי אמרי ודעת שפתי ברור מללו

רפ"י

דכי הדדי ניהו. שאין אורך בלשון צח מן המגונה משתעי בלשון כבוד:

וכל היכא כו. והני דלעיל עיקם ללמדך שצריך לחזר אחר לשון נקי ובשאר מקומות כתיב לשון מגונה וקצר ללמדך שישנה אדם לתלמידו לשון קצרה לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה:

רכבת כתיב. ואע"ג דמצוי למיכתב נמי ישבת חסר מיהו כל חסירות שבתורה לדרוש הן באין וכאן למדך בחסרון זה שתתפוס לשון קצרה ואפילו הוא מגונה שהרי כאן תפס לשון מגונה וקצר:

כגדי מסנקן. כגדי עייף סינוק לשון עייפות ודומה לו גד גדי וסינק לא בגמרא דשבת בפרק במה אשה יוצאה (דף סז:). התגבר מזלי ואל תהי עייף:

מפני מה בוצרים בטהרה. בכלים טהורים:

ואין מוסקין בטהרה. בזיתים קא קרי מסיקה ואין צריך למוסקן בטהרה כדאמר במסכת שבת ביציאות שבת (ד' יז). דלא חשיב מוהל היוצא מהן להכשיר שאינו שמן גמור אלא היוצא ע"י הבד אבל יין הזב על הענבים מכשירן דניחא ליה ביה:

הגיעני כפול. מלחם הפנים לחלקי:

שמץ פסול. פסול כהונה חלל: **אין בודקין.** לענין יוחסין לישא אשה:

מן המזבח ולמעלה. אם שימש במזבח אין צריך לבדוק למעלה הימנו דאם לא היה ראוי לכהונה לא היו מניחין אותו לשמש כדתנן במסכת מדות (פ"ה משנה ד') לשכת הגזית שם היו יושבים ב"ד מיחסי כהונה ולויה כל כהן שנמצא בו פסול כשהיה רוצה להתחנך לעבודה לובש שחורים ויוצא:

התם, משום ביעתותא דליליא, אורחא היא.

ואיבעית אימא:

משום ביעתותא דליליא - ליכא,

משום ביעתותא דדוד - איכא.

ואיבעית אימא:

ביעתותא דדוד - נמי ליכא,

משום ביעתותא דהר - איכא.

ובאורייתא מי לא כתיב 'טמא'!?

אלא: כל היכא דכי הדדי ניהו, משתעי בלשון נקיה.

כל היכא דנפישין מילי משתעי בלשון קצרה.

כדאמר רב הונא אמר רב, ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב משום **רבי מאיר**: לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה.

וכל היכא דכי הדדי ניהו משתעי בלשון כבוד!?

והא **"רוכבת"** ו'יושבת' דכי הדדי ניהו, וקאמר **"רוכבת"**!

"רוכבת" כתיב.

הנהו תרי תלמידי דהוון יתבי קמיה דרב.

חד אמר: שויתינו האי שמעתא כדבר אחר מסנקו.

וחד אמר: שויתינו האי שמעתא כגדי מסנקו.

ולא אישתעי רב בהדי דהאידי.

הנהו תרי תלמידי דהוון יתבי קמיה דהלל,

וחד מינייהו **רבן יוחנן בן זבאי**.

ואמרי לה: קמיה דרבי,

וחד מינייהו רבי יוחנן.

חד אמר: מפני מה בוצרין בטרהרה, ואין מוסקים בטרהרה?

וחד אמר: מפני מה בוצרין בטרהרה ומוסקין בטומאה?

אמר: מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל.

ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל.

הנהו תלתא כהני,

חד אמר: הגיעני כפול,

וחד אמר: הגיעני כזית,

וחד אמר: הגיעני כזב הלטאה.

בדקו אחריו, ומצאו בו שמץ פסול.

והא תנו:

"אין בודקין מן המזבח ולמעלה" (קידושין עו.)!

רפ"י

שחץ פסול. הוא עצמו היה גס רוח ומבזה קדשי שמים ואין ראוי לשמש כדקיימא לן [במנחות] (דף יח:). עבודה המסורה לבני אהרן כהן שאינו מודה בכולן אף במגונה שבהן אין לו חלק בכהונה:

דארע אנפשיה. והצריך בדיקה אחריו וגלה שלא בדקוהו יפה מתחלה:

מי קא ספו לך. כלום נותנין לך מן האליה לאכול אין נותנין לך אלא מן הכחוש שבו ונתכוון להטעותו לכשילך עוד ישאל מן האליה וביד ר' יהודה בן בתירא לא היה להורגו: ספו לי מאליה הלעיטוני מן האליה וכבש היה ואליייתה קריבה לגבוה דכתיב בכבש (ויקרא ג) האליה תמימה:

ר' יהודה בן בתירא. קאמר לי שאין אתם נותנים לי חלק יפה אלא מן הכחוש ואני נתתי דמים כמו כן:

מאי דקמן. מה הדבר הזה שבא לפנינו:

נציבין. שם עירו האי עובדא נקט הכא משום ההוא דלעיל דגרמו שניהם לבדוק אחריהם וההוא נקט משום לשון מגונה: **בדוק מאי דיניה**. בדוק ודע מה נהייתה בו:

אהדרי' לקרעיה לאחוריה. שלא יבינו מהר להדיא ויצא לבם:

חקוקאה. כינוי השם: **לקרייתא**. לכפרים לראות בתבואות:

שעורין נעשו יפות. ומכלל דבריו משמע שהחטים לא נעשו יפות ולא היה רוצה להוציא דבר קללה מפיו:

עדשים נעשו יפות. מאכל אדם: **רב בר אחוה ובר אחתיה דר' חייא הוה**. אייבו אביו של רב אחיו של ר' חייא היה מן האב כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ה.) אייבו וחטא ושילא ומרתא ור' חייא כולחו בני דר' אחא מכפרי הוו ואימא שהיתה אמו של רב אחותו של ר' חייא היתה מן האם:

כי סליק. רב מעירו מבבל לארץ ישראל שהיה ר' חייא שם: **אמר**. ר' חייא לרב אייבו אביך הוא קיים:

לא תימא "שמין פסול", אלא אימא: 'שחץ פסול'.

ואי בעית אימא: שאני התם, דאיהו דארע נפשיה.

ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים. אמר: כתיב: "כל בן נכר לא יאכל בו"¹³ (שמות יב, מג) וקתיב: "וכל ערל לא יאכל בו" (שמות יב, מח),

ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי! אמר ליה **רבי יהודה בן בתירא**: מי קא ספו לך מאליה? אמר ליה: לא.

כי סלקת להתם אימא להו: ספו לי מאליה.

כי סליק, אמר להו: מאליה ספו לי!

אמרו ליה אליה לגבוה סלקא.

אמרו ליה: מאן אמר לך הכי?

אמר להו: רבי יהודה בן בתירא.

אמרו: מאי האי דקמן?

בדקו בתריה, ואשכחיהו דארמאה הוא, וקטלוהו.

שלחו ליה **לרבי יהודה בן בתירא**: שלם לך רבי יהודה בן בתירא! דאת בניבין, ומצודתך פרוסה בירושלים.

רב כהנא חלש,

שדרוה רבנן לרבי יהושע בריה דרב אידי,

אמרו ליה: זיל בדוק מאי דיניה.

אתא, אשכחיה דנח נפשיה.

קרעיה ללבושיה, ואהדריה לקרעיה לאחוריה, ובכי ואתי.

אמרו ליה: נח נפשיה?

אמר להו: אנא לא קאמינא - "ומוצא דבה הוא כסיל" (משלי י, ח).

יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא.

כי אתא, אמרו ליה: חייטין נעשו יפות?

אמר להם: שעורים נעשו יפות.

אמרו ליה: צא ובשר לסוסים ולחמורים,

דכתיב: "השעורים והתבן לסוסים ולרמש" (מלכים א ה, ח).

מאי הוה ליה למימר?

אשתקד נעשו חייטין יפות.

אי נמי,

עדשים נעשו יפות.

דא, רב בר אחוה דרבי חייא ובר אחתיה. כי סליק להתם אמר ליה: אייבו קיים?

¹³ זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו

ר"י

אמר ליה: אימא קיימת?!

אמר ליה: אימא קיימת?

אמר ליה: אייבו קיים?!

אמר ליה לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך כלי אחרי לבית המרחץ.

שמע מינה תלת:

שמע מינה: אבל אסור בנעילת הסנדל.

ושמע מינה: שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד.

ושמע מינה: מקצת היום כבולו.

ההוא דאמר: דוננו דיני.

אמרי: שמע מינה: מדין קאתי: "דן ודין עמו כאחד שבטי ישראל" (בראשית מט, טז).

ההוא דהוה קא אזיל ואמר:

אכיף ימא אסיסני ביראתא,

בדקו ואשכחוהו דמזבולן קאתי.

דכתיב: "ובולן לחוף ימים ושמן" (בראשית מט, יג).

א"ל רב:

אימא קיימת. בלשון שאילה כלומר עד שאתה משאיל על אבי שאל על אמי שאף היא

אחותך:

אמר לו. עוד ר' חייא לרב ואימא

אחותי קיימת:

אמר ליה. רב:

אייבו קיים. ואבי כלום קיים הוא עדיין לא השיבותיך עליו ומאליו הבין וי"א בניחותא היה משיבו רב על מי שאינו שואל כדי שיבין מן הכלל וקשה בעיני לומר שיוציא רב דבר שקר מפיו:

חלוץ לי מנעלי. להתאבל על אחי ואחותי:

והולך כלי אחרי לבית המרחץ.

ללמד הלכה לתלמידים נתכוון שאין שמועה רחוקה שלאחר שלשים יום נוהגת אלא יום אחד ומקצתו ככולו ואינו צריך לישב כל היום כולו מדאמר ליה והולך לי כלי אחרי לבית המרחץ ולא המתין עד למחר אלמא שעה אחת די:

ההוא דהוה קאמר דוננו דיני.

בכל דבר משא ומתן שהיה לו עם אדם היה אומר תמיד בא לדין ואינו נשמע לדבר אדם אלא על פי דיין:

אכיף ימא אסיסני ביראתא.

אתקן בירונות אם היו לי פלטיין לבנות לא הייתי קובעם אלא על שפת הים ותמיד היה משתבח בשפת הים ובתשובות הגאונים מצאתי אכיף ימא אסנא בראתא ופירוש כך היה משתבח בשפת הים ואומר תמיד סנאים שעל שפת הים ברושים הם במקומות אחרים ולשון זה הגון סנה בלשון ארמי אסנה ברוש ברותא:

3. ד, א

וְהִשְׁתָּא דְקַיִמָא לֵן דְלְכוּלֵי עֲלָמָא "אִוֵד" אִוֵרְתָא הוּא, מְכַדֵי בֵין לְרַבֵי יְהוּדָה וּבֵין לְרַבֵי מְאִיר - חֲמִין אִינוּ אָסוּר אֱלָא מְשֵׁשׁ שְׁעוֹת וְלְמַעְלָה, וְנִבְדֹק בְּשִׁית!

וְכִי תֵימָא: 'זְרִיזִין מְקַדְיָמִין לְמַצּוֹת' - נִבְדֹק מְצַפְרָא!
דְּכָתִיב: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ" (ויקרא יב, ג), וְתִנְיָא:

"כָּל הַיּוֹם כּוֹלוּ בָשָׂר לְמִילָה,

אֲלָא שְׁזַרְזִין מְקַדְיָמִים לְמַצּוֹת, שְׁנַאֲמַר: "וַיִּשְׁמַם אֲבָרָהֶם בְּבִקְרָה" (בראשית כב, ג)!"

אָמַר רַב נַחְמָן בְּרַי יִצְחָק:
בְּשַׁעָה שְׁבַנֵי אָדָם מְצוּיִים בְּבִתְיָהֶם.

וְאוֹר הַנֵּר יָפָה לְבְדִיקָה.

אָמַר אַבְיִי:

הִילְכָהּ, הָאִי צוֹרְבָא מְרַבְנָן לֹא לְפִתַח בְּעֵידֵינָהּ בְּאוֹרְתָא דְתַלְסַר דְנִגְנְהֵי אַרְבַּסְר, דְלָמָא מְשַׁכָּא לֵיה שְׁמַעְתִּיהּ, וְאֵתִי לְאִימְנוּעֵי מְמַצּוּהּ.

רש"י

בין לר' מאיר ובין לרבי יהודה. דאיפליגו במתניתין בהרחקה דעבוד רבנן לדאורייתא חמץ אינו אסור מן התורה בבל יראה ובאכילה אלא משש שעות משעברו שש שעות כדיליף לקמן מן אך חלק ומן לא תשחט על חמץ:

נבדוק. חמץ בתחלת שש וקודם איסורו יבערנו למה לי לאקדומי כולי האי דבשלמא אי אור יממא הוא איכא לתרוצי דמתניתין נמי בשש קאמר אבל השתא תקשה:

נבדוק מצפרא. דאיכא הקדמה לזריזים כדאשכחן גבי מילה ובזריזותיה דאברהם שנאמר וישכם אברהם בבקר שלא המתין עד הנץ החמה ומכל מקום בלילה לא הקדים:

ואור הנר יפה לבדיקה. בלילה אבל ביום מחשיך ואם תאמר יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן מחיפוש שמצותו בנר: לא יפתח בעידנא. לא יתחיל בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא:

באורתא דתלסר נגהי ארבסר. לילי יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר והוא ליל בדיקת חמץ:

4. ד, א

רש"י

דחמירא דידיה הוא. החמץ שבבית שלו הוא: **ברשותיה קאי.** שהרי עתה הבית שלו: **לעשות לו מזוזה.** אלמא מידי דמצוה עליה רמיא: **חובת הדר.** לפי שהיא משמרתו וכתוב בתוך ביתך ביאתך נכנס ויוצא בה אבל הכא בדיקת חמץ דרבנן דאי משום בל יראה ובל ימצא הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא ואמר כל חמירא דבביתא הדין כוי ורבנן הוא דאצרוך בדיקה והשתא כי האי גוונא מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל: **מסירת מפתח.** הוא קנין השכירות ואם עד שלא מסר המפתח נכנס ליל ארבעה עשר חלה חובת הבדיקה על המשכיר שעדיין היתה ברשותו ואף על פי שמסר לו ביום כבר חלה חובה עליו:

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק:

המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר, על מי לבדוק?

על המשכיר לבדוק - דחמירא דידיה הוא,

או דלמא על השוכר לבדוק דאיסורא ברשותיה קאי?

תא שמע:

"המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזוזה!"

התם, הא אמר רב משרשיא: מזוזה חובת הדר היא.

הכא, מאי?

אמר להו רב נחמן בר יצחק:

תנינא:

"המשכיר בית לחבירו,

אם עד שלא מסר לו מפתחות חל ארבעה עשר - על המשכיר לבדוק,

ואם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר - על השוכר לבדוק."

5. ד, א

רס"י

בארבעה עשר. שחרית מי מחזקינן ליה להאי משכיר דודאי בדקו אמש כמצות חכמים אי לא: **למאי נפקא מיניה לישויליה.** להאי אם בדקו אם לאו: **כגון דליתיה להאי.** משכיר למישויליה ומיבעי לן לאטררוחי להאי שוכר לבדוק מספק מאי: **נאמנין על ביעור חמץ.** להעיד בארבעה עשר שבדקו בעליו אמש: **מאי טעמא נאמנין.** הא לאו בני אסהודי נינהו לאו משום דבלאו אמירה דידהו נמי מחזקינן ליה בדוק דודאי לא עבר זה על דברי חכמים ואפילו הוא עם הארץ לשאר דברים חבר הוא לענין בדיקה דהכל זריזין: **דקסבר.** האי תנא: **הכל חבירין אצל בדיקה.** ואפילו עם הארץ ובדבר שהוא מוחזק חבר מחזקינן ליה שלא עבר זמנו עד שעשאוהו: **דתניא חבר.** הנאמן על המעשרות ומת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן שנתמרחו היום הרי הן בחזקת מתוקנים דודאי לא יצא מתחת ידו עד שגמר כל מצותו והכא נמי כיון דאף עמי הארץ חבירין הן על הבדיקה חזקתן שבדקוהו: **וממאי.** דהא דקתני נאמנין טעמא משום דהכל חבירים הם אצל בדיקה דלמא אין עמי הארץ חבירים על כך וטעמא משום דקאמרי הני אנו ראינו שבדקו: **כל הבתים בחזקת בדוקים מיבעי ליה למיתני.** ולא הוה למיתליה באמירה דהני ומקשינן אלא מדתלא באמירה ודאי איכא למידק הא לא אמרי לא אם כן מאי קא מיבעיא לך תיפשוט מינה דאין חזקתו בדוק ומשני מהא ליכא למידק למיפשט מידי דאיכא לאוקמא להא כגון דמוחזק לן בהאי דלא בדק כגון שראינוהו טרוד או יצא מבעוד יום לדרך ואמרי הני אנחנו בדקינהו: **בביטול בעלמא.** דכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה דלב היא השבתה: **בדרבנן.** הימנוהו רבנן בחיובא דליתא אלא מדרבנן דהם הצריכו והם התירו לסמוך באמירתן של אלו וכח בידיהם להאמינם במידי דלאו דאורייתא:

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק: המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר, חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק?

למאי נפקא מינה? לישויליה!

דליתיה להאי דלשויליה לאטררוחי להאי, מאי?

אמר להו: רב נחמן בר יצחק: תניתיה:

"הכל נאמנים על ביעור חמץ, אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים".

מאי טעמא מהימני?

לא משום דחזקתו בדוק, דקסבר: הכל חבירים הם אצל בדיקת חמץ. דתניא:

"חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות, אפילו הן בני יומן - הרי הן בחזקת מתוקנים".

וממאי?

דילמא שאני הכא משום דקאמרי הני.

אטו אמירה דהני מידי מששא אית ביה?

אלא מאי דחזקתו בדוק? האי "הכל נאמנים!" פל הפתים בחזקת בדוקין בארבעה עשר' מיבעי ליה!

אלא מאי? משום אמירה דהני, הא לא אמרי הני - לא.

תפשוט מיניה: דאין חזקתו בדוק!

לא, לעולם אימא לך: חזקתו בדוק, והכא במאי עסקינן: דמוחזק לן דלא בדק, וקאמרי הני: בדקיניה.

מהו דתימא: לא להימניהו רבנן, קא משמע לן:

כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה, הימנוהו רבנן בדרבנן.

ד, ב

6. ד, ב

כ"י

מי הוי מקח טעות. ואם בא השוכר לחזור בו על ידי עלילותיו ולומר לא כך שכרתי ואין תנאי שלנו קיים מהו לחזור:

לא מבעיא היכא דלא יהבי אגרא. לאחרים ובדקי אלא כל איש ואיש בודק את ביתו דלא מצי למימר ליה מקח טעות דאם הייתי יודע שאינו בדוק לא הייתי שוכרו דודאי ניתא לאיניש למעבד מצוה בגופיה ואי נמי הוה ידע דלא בדיק לא היה מניחו בכך:

אלא אפילו באתרא. דנהיגי כל בני העיר לשכור בודקין כל איש בביתו דאיכא השתא חסרון כיס אפילו הכי אי ידע ביה אתמול דלא בדיק לא הוי הדר ביה דניתא ליה כו' והאי דקא הדר ביה משום מלתא אחריתי היא דאשכח ביתא אחריתי דשפירא מינה:

איבעיא להו:

המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק, ומצאו שאינו בדוק - מהו? מי הוי כמקח טעות, או לא?

תא שמע:

דאמר אביי:

לא מבעיא באתרא דלא יהבי אגרא ובדקו, דניתא ליה לאיניש לקיומי מצוה בגופיה. אלא אפילו באתרא דיהבי אגרא ובדקו, דניתא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה.

7. ד, ב - ה, ב

רש"י

תנן התם. גרסינן ואף על גב דבפירקין היא: **ושורפין בתחלת שש.** ולא ימתין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה בשעות: **ר' יהודה אומר.** טועה אדם יותר מכאן וצריך להתרחק מן העבירה יותר ולא יאכל מסוף ארבע ולמעלה: **תולין.** לא אוכלין ולא שורפין כלומר אין צריך לשרוף ומאכיל הוא לבהמתו כל חמש אבל הוא לא יאכל: **דכולי עלמא מיהא חמץ מששת שעות ולמעלה אסור.** מן התורה דאי לא מיתסר עד אורתא לא הוו גזרי ביה דבין יממא לליליא לא טעו אינשי: **שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם.** אפילו שעה אחת בתוך השבעת ימים וכתוב אך ביום הראשון תשביתו הרי שהה בו שעה אחת: **הא כיצד לרבות כו'. דעל כרחיק** האי הראשון ראשון קודם לכל שבעה קאמר דהיינו ארבעה עשר: **ואימא לרבות ליל חמשה עשר.** שלא ימתין עד הבוקר והכי קאמר אך בכניסת יום הראשון מיד תשביתו דאי משבעת ימים הוה אמינא ימים אין לילות לא: **השבת שאור לאכילת חמץ.** משעה שהזהיר שלא לאכול חמץ צוה להשבית השאור דכתיב שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל (חמץ): **ואכילת חמץ לאכילת מצה.** משעה שחייב לאכול מצה הזהיר שלא לאכול חמץ דכתיב כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות וכתוב בערב תאכלו מצות אלמא זמן אכילת מצה ואיסור חמץ והשבתת שאור משחשיכה: **אך חלק.** אכין ורקין מיעוטיין אלמא מקצת היום מותר ומקצתו אסור ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר ואיכא דאמר אך הוא חץ בגימטריא דאח"ש בט"ע גי"ף דכ"ץ ותופס ח' תחת אל"ף וצד"י במקום כ': **ראשון דמעיקרא משמע.** בלאו רומיא דקרא אהדדי משמע ראשון במשמעות דקרא שהוא יום קודם לכל שבעה דקרא כיון דכתיב שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון ראשון קודם למעשה קאמר:

תנן התם: **"רבי מאיר אומר: אוכלין כל חמש, ושורפין בתחלת שש. רבי יהודה אומר: אוכלין - כל ארבע, ותולין - כל חמש, ושורפין - בתחילת שש" (א):** **דכולי עלמא מיהא: חמץ משש שעות ולמעלה אסור, מנלו?**

אמר אב"י: **תרי קראי פתיבי,** **כתיב: "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם" (שמות יב, יט),** **וכתיב: "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם" (שמות יב, טו).** **הא כיצד?** **לרבות ארבעה עשר לביעור.**

ואימא: לרבות לילי חמשה עשר לביעור. **דסלקא דעתך אמינא: "ימים" כתיב,** **ימים - אין,** **לילות - לא.** **קא משמע לן: אפילו לילות.**

ההוא לא איצטריקא ליה, **דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ, ואכילת חמץ לאכילת מצה.** **השבתת שאור לאכילת חמץ,** **דכתיב: "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם פי כל אכל מחמצת ונקרתה"¹⁴ (שמות יב, יט).** **ואכילת חמץ לאכילת מצה,** **דכתיב: "כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות" (שמות יב, כ),** **וכתיב ביה במצה: "בערב תאכלו מצת"¹⁵ (שמות יב, יח).**

ואימא: לרבות ליל ארבעה עשר לביעור!

"ביום" כתיב.

ואימא: מצפרא!

"אך" חלק.

דבי רבי ישמעאל תנא: **"מצינו ארבעה עשר לנפיקא: "ראשון",** **שנאמר: "בראשון בארבעה עשר יום לחודש" (שמות יב, יח).**

רב נחמן בר יצחק אומר: **"ראשון" דמעיקרא משמע.**

¹⁴ **שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם פי כל אכל מחמצת ונקרתה הנפש ההיא מעדת ישראל**
¹⁵ **בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצת**

רש"י

הראשון אדם תולד. הקודם לאדם הראשון נולדת: **הכא נמי הא כתיב.** בהאי קרא גופיה שבעת ימים ודרוש נמי ראשון דומיא דשביעי: **התם נמי.** גבי לולב ה' דהראשון למה לי: **מראשון ושמיני נפקא.** מדכתיב בהנהו שבתון מכלל דאינד לאו שבתון נינהו: **על ענין ראשון.** על ימים הקדומים לו דהיינו חולו של מועד: **לא לכתוב רחמנא לא וי"ו.** דמשמע ריבויא דתו איצטריך ה"א למיעוט: **אלא מהני שלשה ראשון.** דכתיב במקרא קודש דפסח ומקרא קודש דסוכות ומצות לולב לאתותב לרב נחמן דהני ראשון דכתיב בהו לאו למשמעותיהו קאתו אלא שמא בעלמא הוא דנקראו ראשון וכתנא דבי ר' ישמעאל: **בשכר ג' ראשון.** שביתת הרגל דפסח ושביתת הרגל דחג ונטילת לולב שנקראו ראשונים זכו לשלשה ראשון:

דאמר קרא: **"הראשון אדם תולד"**¹⁶ (איוב טו, ז).

אָלָא מַעֲתָה: **"וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן"**¹⁷ (ויקרא כג, מ) - הָכִי נָמִי רִאשׁוֹן דְּמַעֲיָקְרָא מִשְׁמַע?!

שְׂאֲנִי הֵתָם, דְּכִתְיִב: **"וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים"** (ויקרא כג, מ),
 מַה שְׂבִיעֵי - שְׂבִיעֵי לְחָג
 אָף **"רִאשׁוֹן"** - רִאשׁוֹן לְחָג.

הָכִי נָמִי כְּתִיב: **"אָךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ ... שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ"**¹⁸ (שמות יב, טו)!

אָם כֵּן, נִכְתּוּב קְרָא: 'רִאשׁוֹן', **"הָרִאשׁוֹן"** לָמָּה לִּי?
 שְׁמַע מִיָּה: לְכַדְאָרְן.

אִי הָכִי,
 הֵתָם נָמִי **"הָרִאשׁוֹן"** לָמָּה לִּי?

וְתוּ,
 הֵתָם דְּכִתְיִב: **"בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שִׁבְתוּן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁבְתוּן"** (ויקרא כג, לט),
 אִימַר: 'רִאשׁוֹן' דְּמַעֲיָקְרָא מִשְׁמַע?

שְׂאֲנִי הֵתָם: דְּאָמַר קְרָא: **"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁבְתוּן"**,
 מַה **"שְׁמִינִי"** שְׁמִינִי דְּחָג, אָף **"רִאשׁוֹן"** רִאשׁוֹן דְּחָג.
"הָרִאשׁוֹן" לָמָּה לִּי?
 לְמַעוּטֵי חוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד.

חוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד? מ' **"רִאשׁוֹן"** ו' **"שְׁמִינִי"** נִפְקָא!

אִיצְטְרִיךְ.
 סְלָקָא דְעֵתָךְ אֲמִינָא: הוּאִיל דְּכִתְב רַחֲמָנָא **"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי"**, וְי"ו מוֹסִיף עַל עֲנִין רִאשׁוֹן,
 דְּאִפִּילוּ בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד,
 קָא מִשְׁמַע לָן.

וְלֹא לְכִתּוּב רַחֲמָנָא לֹא וְי"ו וְלֹא ה"א!

וְתוּ,
 הֵתָם דְּכִתְיִב: **"בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם"**¹⁹ (ויקרא כג, ז),
"רִאשׁוֹן" דְּמַעֲיָקְרָא מִשְׁמַע?!

אָלָא, הָנִי שְׁלֹשָׁה **"רִאשׁוֹן"** מִיִּבְעֵי לִיָּה לְכַדְתְּנִי דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל.
 דְּתִנָּא דְּבִי **רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל:**
"בְּשֹׁכֵר שְׁלֹשָׁה "רִאשׁוֹן" - זָכוּ לְשִׁלְשָׁה 'רִאשׁוֹן',
לְהַכְרִית זָרְעוֹ שֶׁל עֶשׂו,
לְבַנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
וּלְשִׁמּוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ."

"לְהַכְרִית זָרְעוֹ שֶׁל עֶשׂו,"
 דְּכִתְיִב: **"וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כְּלוּ מֵאֲדָרְתַּת שְׁעֵר"**²⁰ (בראשית כה, כה).

¹⁶ הראשון אדם תולד ולפני גבעות חוללת
¹⁷ ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל
¹⁸ אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם שבעת ימים מצות תאכלו
¹⁹ ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו
²⁰ ויצא הראשון אדמוני כלו מאדרתת שער ויקראו שמו עשו

רַס"י

לא תשחט על חמץ וגו'. ושחטת פסח זמנה מתחלת שבע שהוא בין הערבים שכבר נוטה חמה לצד שקיעתה והכי אמרינן בפי אמר להן הממונה (יומא כח:) צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי דהיינו מחצות ואילך וגמרינן מינה דשחטת התמיד מתחלת שבע וקשיא לן התם מתניי דתמיד נשחט בשש שעות ומחצה ומשני לן שאני כותלי בית המקדש דלא מכווני רחבין תחתיהן מאד ולא משתחרי עד שש ומחצה:

ואימא כל חד וחד. יבער סמוך לשחטתו מעט ואם שהה עד תשע יבערנו בתשע: **זמן שחיטה קאמר רחמנא.** לא חלקה תורה לישראל לזה זמנו ולזה זמנו הואיל וקבע לו זמן ואיסורו שיהיה בכל לכולם זמן אחד קבע:

שהיא אב מלאכה. וזו הבערה שלא לצורך היא והכתוב אסר מלאכה ביו"ט הלכך האי ראשון בארבעה עשר קאמר: **אך חלק.** התיר לך הכתוב לשהותו מקצת יום ביעורו ואי יום ביעורו ביום טוב מי שרי לשהוייה כלל הא איתקש כו' ואכילת מצה משחשיכה ועל כרחך השבתת שאור כשתחשך ואם כן לא משכחת אך חלק דאי לאו אך איכא למימר ביום הראשון בין השמשות שהיא התחלת היום אבל השתא על כרחך בתוך יום ביעורו שרי ליה קרא לשהוייה:

ש"מ. מדלא נפקא ליה דהאי יום הראשון ערב יום טוב הוא אלא משום דאסור להבעיר ביום טוב שמע מינה סבירא ליה כר' יהודה דאמר לקמן בפרק כל שעה [כא. וכו:] אין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר דאי השבתתו בכל דבר סבירא ליה לוקמיה ביו"ט ויבערנו בדבר אחר יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים:

וש"מ. מדקאמר שהוא אב מלאכה סבירא ליה כר' נתן דאמר הבערה לחלק יצאתה דתניא (שבת דף ע.) הבערה ללאו יצאת שהיתה בכלל לא תעשה כל מלאכה חזר והוציאה מכללו ופרט בה לאו לעצמה לומר לך שאינה במיתת בית דין כשאר מלאכות אלא בלאו זה לבדו ר' נתן אומר לחלק יצאתה שלא תאמר העושה ארבעה או חמשה אבות מלאכות בשוגג בשבת אינו חייב אלא אחת דהא חד לאו איכא בכולהו וחד כרת לפיכך פרט בה בפני עצמה להקיש אליה מה היא מיוחדת שהיא אב מלאכה וחיובין עליה לעצמה כו' אלמא לר' יוסי לאו אב מלאכה היא:

ו"לבנין בית המקדש", דכתב: "פסא כבוד מדרום מראשון מקום מקדשנו" (ירמיהו יז, יב).

"ולשמו של משיח", דכתב: "ראשון לציון הנה הנם"²¹ (ישעיה מא, כז).

רבא אמר: מהכא: "לא תשחט על חמץ דם זבחי"²² (שמות לד, כה), לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים.

ואימא: כל חד וחד פי שחיט!

זמן שחיטה אמר רחמנא.

תניא נמי הכי:

"אך ביום הראשון תשביתו שאר מפתיתכם" (שמות יב, טו) -

מערב יום טוב, או אינו אלא ביום טוב עצמו?

תלמוד לומר: "לא תשחט על חמץ דם זבחי" (שמות לד, כה),

לא תשחט את הפסח, ועדיין חמץ קיים,

דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר:

אינו צריך, הרי הוא אומר: "אך ביום הראשון תשביתו שאר מפתיתכם",

וכתיב: "כל מלאכה לא יעשה"²³ (שמות יז),

ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה.

רבי יוסי אומר:

אינו צריך,

הרי הוא אומר: "אך ביום הראשון תשביתו שאר מפתיתכם" -

מערב יום טוב, או אינו אלא ביום טוב?

תלמוד לומר: "אך חלק".

ואי ביום טוב עצמו, מי שרי?

הא איתקש השבתת שאר לאכילת חמץ, ואכילת חמץ לאכילת מצה!

אמר רבא:

שמע מינה מרבי עקיבא תלת.

שמע מינה: אין ביעור חמץ אלא שריפה.

ושמע מינה: הבערה לחלק יצאת.

ושמע מינה: לא אמרינן: הואיל והותרה הבערה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך.

ה,ב

²¹ ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן

²² לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא ילין לבוקר וזבח חג הפסח

²³ וביום הראשון מקרא קודש, וביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם

8. ה, ב - ו, א

ר"ט"י

והלא כבר נאמר ולא יראה לך שאור בכל

גבולך. הרי בתים במשמע:

לפי שנאמר ולא יראה לך. דמדכתב לך משמע מינה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה בגבולין של אחרים כגון נכרי ושל גבוה אם הקדישם לבדק הבית:

יכול. נלמוד ממקרא זה שיטמין את שלו ביד שלא יראנו ודיו דהא לא יראה כתיב: ויקבל פקדונות מן הנכרי. דהא כתיב לך: ת"ל לא ימצא. אסר לך הטמנה שאף היא בכלל מציאה ואסר לך של אחרים דהכא לא כתיב לך:

אין לי. מלא ימצא דאסור אלא נכרי שלא כבשתו תחת ידך ואינו שרוי עמך בחצר ולקמיה פריך איפכא מסתברא:

נכרי שכיבשתו תחת ידך. דהוי ממונו כממונך או שלא כיבשתו אבל שרוי בחצר מנין תלמוד לומר לא ימצא לקמיה מפרש לה:

ואין לי אלא בבתי. כלומר ואם נאמר זה ולא נאמר ולא יראה לך שאור הייתי אומר אין לי שאסור לשהות חמץ אלא בבתי מפני שהוא מצוי אצלו תמיד דהא בהאי קרא בתים הוא דכתיב:

תלמוד לומר בכל גבולך. בקרא דלא יראה כתיב:

ועדיין. אע"פ שנאמר שניהם יש לי לומר בבתי עובר בכל אלו דהא לא ימצא דמשמע אפילו הטמנה לא כתב אלא בבתי ולא כתב בהו נמי לך להוציא של אחרים אבל בגבולין בורות שיחין ומערות כתב לך ואני אומר אבל אתה רואה בהן של אחרים מנין ליתן קולו של זה בזה וחומר של זה בזה ת"ל כוי ולקמיה פריך מאי קאמר דמיייתי לה של אחרים ושל גבוה לאיסורא ולהתירא הכא והכא:

כלפי לייא. שתי מלות כלפי היכן נוטה דבר זה הא איפכא מסתברא נכרי שכבשתו מסתברא דאסור טפי:

לייא. היכן וחבירו בברכות בפרק הרואה (דף נח.) חצבי לנהרא כגני לייא חרסים שבורים להיכן הולכין:

איפוך. אין לי דאסור אלא בנכרי שכיבשתו דהוי דומיא דשלך נכרי שלא כיבשתו מנין תלמוד לומר לא ימצא ולא כתב לא תמצא אבל לא ימצא לגמרי משמע:

וארישא קאי. להיתירא אין לי דמותר לראות של אחרים בדלא קביל עליה אחריות כדלקמיה אלא שלא כיבשתו נכרי שכיבשתו מנין דמותר ת"ל לא ימצא: ופרכין לרבא תנא מהדר אהיתירא ונסיב לה למילתיה קרא לאיסורא ומשני להיתירא קא נסיב לה משום שנאמר בגבולין בשאור לך לך תרי זימני לא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים בפרשת ראה וכתוב לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך בפרשת בא ואם אינו ענין להאי לך בגבולין גבי ראייה דהא כבר אמור תניהו ענין ללא ימצא ודרוש ביה לא ימצא לך אף במצוי אצלך והיינו שרוי עמך קאמינא לך דאין חמץ אסור אלא אם כן שלך אבל אתה מוצא את שלו וההיא לך דחמץ לא קחשיב דשאור וחמץ מיצרך צריכי כדאמר בביצה (דף ז:.) דחד מחבריה לא יליף:

תנו רבנן:

"שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם" (שמות יב, יט),

מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר: "לא יראה לך שאור"

ולא יראה לך חמץ בכל גבולך" (שמות יג, ז)!

לפי שנאמר: "לא יראה לך שאור" - שלך אי אתה רואה,

אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה.

יכול יטמין, ויקבל פקדונות מן הגוי?

תלמוד לומר: "לא ימצא".

אין לי אלא בגוי שלא כיבשתו, ואין שרוי עמך בחצר.

גוי שכיבשתו, ושרוי עמך בחצר - מנין?

תלמוד לומר: "לא ימצא בבתיכם".

אין לי אלא ש"בבתיכם", בבורות בשיחין ובמערות - מנין?

תלמוד לומר: "בכל גבולך".

ועדיין אני אומר: בבתי עובר משום: "בל יראה" ו"בל ימצא",

ובל יטמין, ובל יקבל פקדונות מן הגוי.

בגבולין - שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה.

מנין ליתן את האמור של זה בזה? ושל זה בזה?

תלמוד לומר: "שאר" "שאר" לגזירה שוה.

נאמר "שאר" בבתי - "שאר לא ימצא בבתיכם",

ונאמר: "שאר" בגבולין - "לא יראה לך שאור".

מה "שאר" האמור בבתי:

עובר משום "בל יראה" ו"בל ימצא",

ובל יטמין, ובל יקבל פקדונות מן הגוים,

אף "שאר" האמור בגבולין:

עובר משום: "בל יראה" ו"בל ימצא",

ובל יקבל פקדונות מן הגוים.

ומה "שאר" האמור בגבולין - שלך אי אתה רואה,

אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה.

אף "שאר" האמור בבתי - שלך אי אתה רואה,

אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה".

אמר ר:

"אין לי אלא בגוי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר,

גוי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר - מנין?

תלמוד לומר: "לא ימצא".

כלפי לייא!?

אמר אב"י: איפוך!

רבא אמר:

לעולם לא תיפוך,

וארישא קאי.

שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה.

אין לי אלא בגוי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר,

גוי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מנין?

תלמוד לומר: "לא ימצא".

והאי תנא מיהדר אהיתירא,

נסיב לה קרא לאיסורא!?

משום שנאמר "לך" "לך" תרי זימני.

9. ה, ב - ו, א

כ"י

מחזא. עירו של רבא :
דבני חילא. גייס של בית המלך ומטילין תיקון טורח מזונותיהן על העירות:
הניחא. הא דאמרינן דמשום אחריות אסור :
למאן דאמר כו'. רבי שמעון קאמר ליה בבבא קמא (דף עא :) קדשים שחייב באחריותן חייב :
להכי איצטריך לא ימצא. משום דבעלמא לאו כממון דמי איצטריך קרא למימר דגבי חמץ מיהא מתסר :
הואיל וכי איתיה הדר. הוא גופיה למריה בעיניה וזה עדיין לא נאבד וכי אמרה ר' שמעון לההוא היכא דאינו בעין כגון גבי גונב קדשים שהיו הבעלים חייבין באחריותן אמר רבי שמעון אף על פי שאין כפל להקדש דכתיב לרעהו ולא להקדש הכא חייב דכיון דזה חייב באחריותן רעהו קרינא ביה דהא גרם לו להתחייב ממון :

אמר מר:

**"יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הגוים?
 תלמוד לומר: "לא ימצא".**

הא אמרת רישא: **"שליך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה!"**

לא קשיא:

הא - דקביל עליה אחריות.
 הא דלא קביל עליה אחריות.

כי הא דאמר להו רבא לבני מחזא:

בעירו חמירא דבני חילא מבתיכו, כיון דאילו מייגנב ואילו מיתביד, ברשותיכו קאי, ובעיתו לשלומי, כדילכון דמי וסור.

הניחא למאן דאמר: 'דבר הגורם לממון כממון דמי'.
 אלא למאן דאמר: 'לאו כממון דמי', מאי איכא למימר?

שאני הכא דאמר **"לא ימצא"**.

איכא דאמרי:

הניחא למאן דאמר: 'דבר הגורם לממון לאו כממון דמי',
 היינו דאיצטריך **"לא ימצא"**,
 אלא למאן דאמר: 'כממון דמי' **"לא ימצא"** למה לי?

וא

איצטריך,

סלקא דעתך אמינא: הואיל וכי איתיה הדר בעיניה, לאו ברשותיה קאי, קא משמע לן.

10. ו, א

רש"י

ארנונא. המלך נוטל עישור מן הבהמה ומן התבואה :
חייבת בבכורה. דקיימא לן כל שיד נכרי באמצע פטורה מן הבכורה שנאמר (במדבר ג) לי כל בכור בישראל אבל לא באחרים ועדר זה שעישורו של מלך בתוכו חייבת בבכורה לתת לכהן הבכורות שלהם או לא :
דמצי מסלק ליה. לנכרי במעות :

לא תיבעי לן. כיון דאכתי לא זכה נכרי בהן ודינו אינו קבוע בהן יותר ממעות איכא למימר לא יתן לו בהמות אלא מעות :
ואע"ג דמצי מסלק ליה. דכל כמה דלא סלקיה ידו שייכא בבהמות :

עיסת ארנונא חייבת. ואע"ג דעיסת נכרי פטורה ואוכל ישראל בלא חלה דהא עריסותיכם כתיב זו חייבת דלית לה קלא והרואה אומר שלו היא ואוכלה בלא חלה אבל בבהמה אית לה קלא והדתניא חייבת בעיסה הוא דתניא :

בעו מיניה מרבא:

בהמת ארנונא חייבת בבכורה,
 או אין חייבת בבכורה?

כל היכא דמצי מסלק ליה בזוזי - לא קא מיבעיא לן דחייב,
 כי קא מיבעיא לן: היכא דלא מצי מסלק ליה בזוזי, מאי?

אמר להו:

פטורה.

והתניא:

"חייבת!"

התם - דמצי מסלק ליה.

איכא דאמרי:

אמר רבא:

בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה,
 ואף על גב דמצי מסלק ליה.
 עיסת ארנונא - חייבת בחלה,
 ואף על גב דלא מצי מסלק ליה.

מאי טעמא?

בהמה - אית לה קלא.

עיסה - לית לה קלא.

11. ו, א

תנו רבנן:

"גוי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו - אין זקוק לבער. הפקידו אצלו - זקוק לבער. יחד לו בית - אין זקוק לבער, שנאמר: "לא ימצא"."

מאי קאמר?!

אמר רב פפא:

ארישא קאי,

והכי קאמר:

הפקידו אצלו זקוק לבער, שנאמר "לא ימצא".

רב אשי אמר:

לעולם אסיפא קאי.

והכי קאמר:

יחד לו בית אין זקוק לבער,

שנאמר **"לא ימצא בבתיכם"** והא לאו דידיה הוא,

דגוי כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא מעייל.

למימרא דשכירות קניא,

והתנן:

"אף במקום שאמרו להשכיר,

לא לבית דירה אמרו, מפני שמכניסין לתוכו עבודה זרה" (עבודה זרה כא.).

ואי סלקא דעתך דשכירות קניא, כי קא מעייל לביתיה דנפשיה קא מעייל!

שאני הכא, דאפקיה רחמנא בלשון **"לא ימצא"** - מי נשמצוי בידך,

יצא זה שאינו מצוי בידך.

כ"י

אין זקוק לבער. לא הזקיקוהו להוציא את הנכרי מן הבית כדאמרן אבל אתה רואה של אחרים:

הפקידו אצלו. וקביל עליה אחריות כדמפרש ואזיל זקוק לבער:

יחד לו בית. כלומר לא קיבלו עליו אלא אמר ליה הרי הבית לפניך הנח באחת מן הזויות אין זקוק לבער:

מאי קאמר. היכי יליף מלא ימצא:

לעולם אסיפא. ולא ימצא משמע המצוי בידך לכל חפצך היינו דקביל עליה אחריות דהוי כדידיה:

אף במקום שאמרו להשכיר. בפ"ק דע"א תנן אין משכירין בתים לנכרים בארץ ישראל אבל בסוריא משכירין וכל שכן בחוצה לארץ ואף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התיר אלא להעמיד בו בהמות ועצים ולא שידור הוא בה:

שאין מצוי בידך. שהרי אותה זוית מסורה לנכרי:

12. ו, א

ר"י

כופה עליו את הכלי. דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי ומיהו בבל יראה לא עבר דהא בטליה בליביה מאתמול כדאמרין לקמן הבודק צריך שיבטל בלבו אלא משום שלא ישכח ויאכלנו צריך כפיית כלי:

מיבדל בדילי מיניה. אפילו בחול למוד הוא לפרוש ממנו: **חמצו של נכרי.** המופקד אצלו ולא קיבל עליו אחריות דמותר לשהותו:

עושה לו מחיצה. בארבעה עשר משום היכר שלא ישכח ויאכלנו ולא סגי ליה בכפיית כלי כל שבעה שהכלי ניטל לצורך ומיהו ההוא דלעיל לא אפשר ליה במחיצה ומשום חד יומא סגי ליה בכפיית כלי ובליה יבערנו: **המפרש.** מן היבשה לים: **בשיירא.** למקום רחוק:

קודם שלשים יום. לפסח ולקמן מפרש כנגד ששואלין בהלכות הפסח קודם שלשים יום ומאז חל עליו להיזהר בצרכי הפסח:

דעתו לחזור. בימי הפסח: **אפילו מראש השנה נמי.** דכי הדר ביה בימי הפסח עבר עליה והיא שעתא לאו ברשותיה היא דליבטליה שהרי איסור הנאה הוא ואינו שלו וכשראהו עובר עליה:

אוצר. שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ ואמרין לקמן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער:

תוך שלשים זקוק לבער. דלכתחלה לא זהו ביעורו:

קודם שלשים. לא חלה חובת ביעור עליו וכי מטי ההיא שעתא לא מחוייב כדאמרן דהא נפלה עליו מפולת:

אמר רב יהודה אמר רב:

המוציא חמץ בביתו ביום טוב - כופה עליו את הכלי.

אמר רבא:

אם של הקדש הוא - אינו צריך.

מאי טעמא?

מיבדל בדילי מיניה.

ואמר רב יהודה אמר רב:

חמצו של גוי - עושה לו מחיצה עשרה טפחים משום היכר. ואם של הקדש הוא - אינו צריך.

מאי טעמא?

מיבדל בדילי אינשי מיניה.

ואמר רב יהודה אמר רב:

המפרש, והיוציא בשיירא, קודם שלשים יום - אין זקוק לבער, תוך שלשים יום - זקוק לבער.

אמר אביי:

הא דאמרת: תוך שלשים יום זקוק לבער, לא אמרן אלא שדעתו לחזור, אבל אין דעתו לחזור - אין זקוק לבער.

אמר ליה רבא:

ואי דעתו לחזור, אפילו מראש השנה, נמי!

אלא אמר רבא:

הא דאמרת: "קודם שלשים יום - אין זקוק לבער", לא אמרן אלא: שאין דעתו לחזור, אבל דעתו לחזור - אפילו מראש השנה זקוק לבער.

ואזדא רבא לטעמיה,

דאמר רבא:

העושה ביתו אוצר, קודם שלשים יום - אין זקוק לבער. תוך שלשים יום - זקוק לבער. וקודם שלשים נמי לא אמרן אלא: שאין דעתו לפנותו, אבל דעתו לפנותו - אפילו קודם שלשים יום נמי זקוק לבער.

13. ו, א-ב

רש"י

שהרי משה רבינו עומד בפסח ראשון. ודורש להן בהלכות פסח השני דהיינו שלשים יום שהוא בארבעה עשר באייר: מה להלן ראש חדש. דכתיב ביה באחד לחדש השני:

הני "שלשים יום", מאי עבידתיהו?

כדתניא:

"שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שתי שבתות.

מאי טעמא דתנא קמא?

ו,ב

שהרי משה עומד בפסח ראשון, ומזהיר על הפסח שני, שנאמר: **"ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו"** (במדבר ט, ב), וכתוב: **"ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם"** (במדבר ט, ו).

ורבן שמעון בן גמליאל?

אמר לך:

אידי דאיירי במילי דפסחא, מסיק להו לכול מילי דפסחא.

מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל?

שהרי משה עומד בראש החדש, ומזהיר על הפסח, שנאמר: **"החדש הזה לכם ראש חדשים"** (שמות יב, ב), וכתוב: **"דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה, ויקחו להם איש שוה לבית אבת"** (שמות יב, ג),

ממאי דבריש ירחא קאי?

דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי?

אלא אמר רבה בר שמי מושמיה דרבינא:

מהכא: **"וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית ... בחדש הראשון"** (במדבר ט, א), וכתוב: **"ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו"** (במדבר ט, ב).

הכא נמי,

ממאי דבריש ירחא קאי?

דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי?

אמר רב נחמן בר יצחק:

אתיא "מדבר" "מדבר".

כתוב הכא: **"במדבר סיני"**,

וכתיב ה' **"וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני"** (במדבר א, א).

מה להלן בראש חודש אף כאן בראש חודש.

²⁴ מסורת הש"ס מגיה שהגמרא התכוונה לפסוק הבא: וידבר משה אל-בני ישראל לעשת הפסח. ויעשו את-הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש

בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה יהוה את-משה בן עשו בני ישראל (במדבר ט, ד-ה).

²⁵ ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא

²⁶ החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה

²⁷ דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה, ויקחו להם איש שוה לבית

²⁸ וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון

14. ו,ב²⁹

רש"י

וּנִכְתּוּב בְּרִישָׁא דְחֻדְשׁ רֵאשׁוֹן, וְהָדָר נִכְתּוּב דְחֻדְשׁ שְׁנִי!
 אָמַר רַב מְנַשֵּׁי אַבְרָהָם בְּרַחֲמֵי מְשִׁמִּיהָ דְרַב:
 זֵאת אוֹמְרַת אֵין מוֹקְדִים וּמְאוּחָר בְּתוֹרָה.
 אָמַר רַב פֶּפְא:
 לֹא אָמַרְן אֲלָא בְּתַרֵּי עֵנְיֵנִי,
 אֲבָל בְּחַד עֵנְיֵנָא מְאִי דְמוֹקְדִים - מוֹקְדִים, וּמְאִי דְמְאוּחָר - מְאוּחָר.
 דָּאִי לֹא תִימָא הֵכִי: 'כִּלְל וּפְרַט אֵין בְּכִלְל אֲלָא מַה שְׁבִפְרַט' דִּילְמָא פְּרַט וְכִלְל הוּא?
 וְתוּ: 'פְּרַט וְכִלְל נַעֲשֶׂה כִלְל מוֹסֵף עַל הַפְּרַט' - דִּילְמָא כִלְל וּפְרַט הוּא?
 אִי הֵכִי,
 אֲפִילוּ בְּתַרֵּי עֵנְיֵנִי נְמִי!
 הֵנִיחָא לְמֵאן דְאָמַר: 'כִּלְל וּפְרַט הִמְרוּחְקִין זֶה מִזֶּה, אֵין דְנִין אוֹתוֹ בְּכִלְל וּפְרַט' שְׁפִיר,
 אֲלָא לְמֵאן דְאָמַר: 'דְנִין', מְאִי אֵיכָא לְמִימַר?
 אֲפִילוּ לְמֵאן דְאָמַר: 'דְנִין', הֵנִי מִיְלֵי בְּחַד עֵנְיֵנָא, אֲבָל בְּתַרֵּי עֵנְיֵנִי אֵין דְנִין.
 וּנִכְתּוּב בְּרִישָׁא כּו'. לֹא אֲסַדֵּר אֲשַׁמְעֵתִין פְּרִיךְ אֲלָא אֲסַדֵּר פְּרִישׁוֹת קִפְרִיךְ מִכְדֵי פְרִישׁת פִּסַח נִאמְרָה תַחֲלָה שְׁהַרֵי בְּחַדְשׁ הָרֵאשׁוֹן נִאמַר כְּדַכְתִּיב בְּחַדְשׁ הָרֵאשׁוֹן לֵאמֹר וּפְרִישׁת פְּקוּדִים נִאמְרָה בְּאִיר וּמְאִי טַעְמָא אֲקַדְמָה לְהֵאִי בְרֵאשׁ הַסֵּפֶר וּפְרִישׁת זֹו בְּפְרִישׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ:
 אֵין מוֹקְדִים וּמְאוּחָר בְּתוֹרָה. לֹא הַקְפִידָה תוֹרָה עַל סֵדֶר מוֹקְדִים וּמְאוּחָר וּפְרִישׁוֹת דְנִאמְרוּ תַחֲלָה הַקְדִּימוּ הַמְאוּחָרוֹת לָהּ:
 בְּתַרֵּי עֵנְיֵנִי. בְּשֵׁתֵי פְרִישׁוֹת:
 בְּחַד עֵנְיֵנָא. בְּמִקְרָאוֹת הַסְדוּרוֹת בְּפְרִישָׁה אַחַת:
 דָּאִי לֹא תִימָא הֵכִי. דְבִסְדֵר כְּתִיבְתָן נִאמְרוּ הָא דְקִיִּימָא לָן כֹּל כֹּל וּפְרַט אֵין בְּכֹלֵל אֲלָא מַה שְׁהוּא בְּפְרַט לְפִי שְׁבֵא הַפְּרַט וּפְרַט שׁוּוֹהוּ הַכֹּלֵל הֵיכִי סַמְכִין עֲלֵה דִילְמָא פְרַט וְכֹלֵל הוּא:
 נַעֲשֶׂה כֹלֵל מוֹסֵף עַל הַפְּרַט. שְׁלֹא תִאמַר אֵין כֹּאן אֲלָא פְרַט אוֹ כִיוּצָא בּוּ נְבִיא בְדִינוּ בְּבִנְיָן אֲב לִכְן הוֹסִיף הַכְּתוּב כֹּלֵל אַחֲרֵיו לְהַבִּיא כֹל דְבַר וְאִפִּילוּ אֵינוֹ דוֹמֵה לְפְרַט:
 אִי הֵכִי. קִשִּׁיא לָךְ אִפִּילוּ בְּתַרֵּי עֵנְיֵנִי תִיקְשִׁי לָךְ דְהָא דִיִּינִין כֹּלֵל וּפְרַט כְּשִׁנְאֵמַר אַחַד מֵהֶן בְּפְרִישָׁה זֹו וְאֶחָד מֵהֶן בְּפְרִישָׁה אַחֲרָת:
 הָא נִיחָא. דְלֹא קִשִּׁיא לָךְ:
 לְמֵאן דְאָמַר כֹּלֵל וּפְרַט הִמְרוּחְקִין אֵין דְנִין כּו'. וּפְלוּגְתָא הִיא בְּמִנְחוֹת בְּפֶרֶק כֹּל הַמִּנְחוֹת בְּאוֹת מִצֵּה (דף נה):
 וּבְבַבָּא קִמָּא בְּהַחֻבֵּל (דף פה):

²⁹ לפי רש"י. לדעת חלק מהאחרונים סוגיה זו היא המשך השקלא וטריה מהסוגיה הקודמת.

15. ו, ב

רס"י

הבודק צריך שיבטל. בלבו סמוך לבדיקה מיד ואומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל:

מאי טעמא. הרי מבער כל הנמצא:

וכי תימא כיון דמנטר להו אגב ביתיה. עם שאר ממונו הוא משמרן ששהוא נועל ביתו לשומר נמצא משמר כל מה שבתוכו הלכך חשיבי ושימור דלאו אדעתא דידיה הוא מי מחשבי ליה:

והתניא סופי תאנים. סוף לקיטת תאנים נמצאים בתאנה תאנים שאינן מתבטלות כל צרכן עולמית:

ומשמר שדהו מפני ענבים. ובעל הבית זה משמר שדה זו שלא יכנסו בני אדם לתוכה ואין דעתו מפני התאנים אלא מפני שיש בה ענבים שעדיין לא הגיע עת הבציר או סופי ענבים שלא יתבטלו עולמית ובעל הבית משמר שדהו זו שהן בתוכה ולא בשבילן אלא מפני מדלעות ומקשאות שבה:

קשואין ודלועין. שם הפרי עצמו:

מקשאות ומדלעות. קרי כל האילנות:

וחייבין במעשר. אם ליקטן בעל הבית או נתנן לאחר:

ופטורין מן המעשר. דהפקר פטור מן המעשר:

ודעתו עליה. חשובה היא בעיניו וחס עליה לשורפה ומשהה אפילו רגע אחד ונמצא עובר עליה בבל יראה ובבל ימצא אבל משבטלה אינו עובר דלא כתב אלא תשביתו:

דלאו ברשותיה הוא. אינו שלו: דאמר ר' אלעזר ב' דברים אינן שלו ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו. להתחייב עליהן:

בור ברשות הרבים. הפתחו חייב בניזקין ואין הבור שלו אלא של הפקר שהרי ברשות הרבים הוא ואף על פי שכרהו אין רשות הרבים קנויה לו:

אמר רב יהודה אמר רב:
הבודק צריך שיבטל.

מאי טעמא?

אי נימא: משום פירוטין - **הא לא חשיבי!**
וכי תימא: כיון דמינטר להו אגב ביתיה - **חשיבי!**

והתניא:

"סופי תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים,
סופי ענבים, ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות,
בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן - אסורין משום גזל, וחיבין במעשר,
בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן - מותרין משום גזל, ופטורין משום מעשר!"

אמר רבא:

גזירה שפא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה.

וכי משכחת ליה, לבטליה!

דילמא משכחת ליה לבתר איסורא,
ולאו ברשותיה קיימא,
ולא מצי מבטיל.

דאמר רבי אלעזר:

שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו ברשותו.
ואלו הן:

בור ברשות הרבים.

וחמין משיש שעות ולמעלה.

16. ו, ב - ז, א

ר"י

וניבטליה בארבע. כלומר למה הוצרכתו לבטל בלילה ליתקנו רבן לכל אדם שיבטל קודם איסורו:

פשע. ישכח ויבא לידי פשיעה שעל ידי מה יזכר אבל עכשיו שעסוק בבדיקתו יזכר:

וניבטליה בשית. ליתקנו רבן לכל אדם ליבטל בלבו בתחלת שש השתא לא פשע דאיכא זכרון טובא שהרי עסוק בשריפתו:

כיון דאיסורא דרבנן. דמשעברו חמש אסור בחמץ לדברי הכל כדאורייתא דמי ואינו שלו ולא מצי מבטל ליה בלבו וכיון דחס עליה ומשהי ליה פורתא עבר עליה:

המקדש. אשה:

משש שעות ולמעלה. מתחלת שש דאיסורא דרבנן הוא:

אפילו בחיטי קורדנייתא. הצומחים בהרי אררט קשין הם מאד ואפילו הכי אין חוששין לקדושין אם באו עליהם מים ואף על גב דאתי איסור הנאת חמץ דרבנן דשש ומפקע קידושי תורה ושרי אשת איש לעלמא הא מתרצינן בכמה דוכתין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקר ב"ד הפקר והם הפקירו ממונו:

עיסה מגולגלת. שלא החמיצה ומפני אימת כבוד רבו אין יכול לקום ולילך ולאפותה:

דקדים ומבטל לה. בלבו דעדיין היא ברשותו שלא נאסרה עליו:

דיקא נמי. דעדיין לא החמיצה דקתני היה יושב בבית המדרש דמשמע מפני שאין יכול לקום ולילך משם הוא מבטלה בלבו ואי בחמץ גמור למה לי יושב בבית המדרש ואפילו אם היה פנוי מה בידו לעשות יותר השבתה בלב זהו ביעורו אלא ודאי כשיש בידו לתקן קאי ובידו לאפותה אם היה פנוי הואיל ולא החמיצה עדיין ומשום יום טוב נקט יושב בבית המדרש ודשבת מתוקמא בחמץ גמור ובארבעה עשר שחל להיות בשבת:

וניבטליה בארבע, וניבטליה בקמח!

כיון דלאו זמן איסורא הוא, ולא זמן ביעורא הוא, דילמא פשע ולא מבטל ליה.

זא

וניבטליה בשית!

כיון דאיסורא דרבנן עילויה כדאורייתא דמא, ולא ברשותיה קיימא, ולא מצי מבטיל.

דאמר רב גידל אמר רביחייא בר יוסף אמר רב: המקדש משיש שעות ולמעלה, אפילו בחיטי קורדנייתא - אין חוששין לקידושין.

ולבותר איסורא לא מצי מבטיל ליה?! והא תניא:

"היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש חמץ בתוך ביתו - מבטלו בלבו, אֶחָד שָׁבֵת, וְאֶחָד יוֹם טוֹב".

בשלמא שבת, משפחת לה, כגון שחל ארבעה עשר להיות בשבת. אלא יום טוב בתר איסורא הוא!

אמר רב אחא בר יעקב:

הכא בתלמיד יושב לפני רבו עסקינן, ונזכר שיש עיסה מגולגלת בתוך ביתו, ומתיירא שמא תחמיץ. קדים ומבטיל ליה מיקמי דתחמיץ.

דיקא נמי,

דקתני: **"היה יושב בתוך בית המדרש",** שִׁמְעַ מִיָּנָה.

17. ז, א

רס"י

כיון שרבתה מצה. קס"ד אם נשתמשו בתיבה זו מצה יותר מחמץ אזלינן בתר רובא ומותרת: רוב אוכלי בשר בירושלים כל ימות השנה ממעות מעשר שני הן לפי שלא היו מספיקין לאכול כל מעות מעשר שני שלהן ברגל ונותנין אותם לבני העיר בטובת הנאה והן אוכלים אותם בקדושתן ועיקר אכילת מעות מעשר שלמים היו מביאין מהן כדקיימא לן במנחות (דף פב.) הלכך לוקחין מהן בהמות דכל זמן שיש לו מעות מעשר אינו מוציא מעות חולין ואע"ג דאיכא למימר שמא מיד המוכר נפלו ומעות חולין הן ספק איסורא לחומרא: בהר הבית לעולם חולין. ואפילו בשעת הרגל שיש מעות מעשר מרובין בירושלים ממעות חולין לא מספיקין להו במעשר דאזלינן בתר רובא דשתא ואמרינן לאו האידנא נפול אלא קודם הרגל ובירושלים בשאר ימות השנה חולין דרוב מעות העיר חולין ובשעת הרגל מעשר כדמפרש טעמא מה טעם בשעת הרגל מעשר ולא אמרינן קודם הרגל נפול כדאמרן בנמצאין בהר הבית הואיל ושווקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום מפני הטיט ואי נפול קודם הרגל הוו משתכחי בשעת כיבוד אבל הר הבית מתוך שהוא משופע והרוח מכבדתו מעפרו ועוד שאין אדם נכנס באבק שעל גבי רגליו ואינו עשוי להתכבד אלמא בכל דבר העשוי להתכבד אמרינן קמאי קמאי אזדו וסתם תיבות שמשמשין בהן אוכלין נוטלין ראשון ראשון כדי שלא יתעפשו וכל שכן דמסתמא בדקה זה אור לארבעה עשר והאי דבתרא היא ומצה היא:

מוכיא עליה. שהרי הוא זה ימים רבים וחמץ הוא: שרבו ימי המצה. וראוי להיות מעופש משכנס הפסח: אי הכי פשיטא. אפי" ספק ליכא דמסתמא ודאי בדקה והא מצה היא:

אמר רבה בר רב הונא אמר רב: הפת שעופשה. כיון שרבתה מצה - מותרת.

היכי דמי?

אלימא דידע בה דחמץ היא - כי "רבתה מצה" מאי הוי? אלא דלא דעינן בה אי חמץ הוא אי מצה הוא - מאי איריא כי "רבתה מצה"? אפילו כי לא רבתה מצה נמי ניזיל בתר בתרא!

מי לא תנן:

"מעות שנמצאו לפני סוכרי בהמה - לעולם מעשר. בהר הבית - חולין בירושלים, בשעת הרגל - מעשר, בשאר ימות השנה - חולין" (שקלים ז,ב).

ואמר רב שמעיה בר זירא:

מאי טעמא?

הואיל ושווקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום. אלמא: אמרינן קמאי קמאי אזלי ליה, והני אחריניי ניהו, הכא נמי, נימא: קמא קמא אזיל, והאי דהאידינא הוא!

שאני הכא דעיפושיה מוכיח עילויה.

אי עיפושיה מוכיח עילויה

כי רבתה מצה מאי הוי?

אמר רבה:

לא תימא שרבתה מצה, אלא אימא: שרבו ימי מצה עילויה.

אי הכי, פשיטא!

לא צריכא דעיפושיה מרובה,

מהו דתימא: כיון דעיפושיה מרובה איגליא מילתא דנדאי חמץ מעליא הוא, קא משמע לן:

כיון שרבו ימי מצה עילויה,

אמרינן: כל יומא ויומא נהמא חמימא אפה, ושדא עילויה ועפשא טפי.

18. ז, א

רש"י

אם רוב חולין. נשתמשו בה חולין אלמא בתר רובא אזלין ולא בתר בתרא:
ציבורין ציבורין. של מעשר בזוית זו ושל חולין בזוית זו וביום אחד:
בגומא. דליכא למימר זיל בתר בתרא דקמאי הא שקלינהו משום דיש לחוש שמא בגומא נטמן ולא ראוהו:

ומי אזלין בתר בתרא?

וקא תניא:

"רבי יוסי בר יהודה אומר:

תיבה שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר,

אם רוב חולין - חולין,

אם רוב מעשר - מעשר!"

ואמאי? ליזיל בתר בתרא!

אמר רב נחמן בר יצחק:

הכא במאי עסקינן:

כגון שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר,

ואין יודע איזה מהן בסוף.

רב זביד אומר:

כגון שנשתמשו בה ציבורין ציבורין.

רב פפא אומר:

כגון דאשתכח בגומא.

19. ז, א-ב

רש"י

בלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע. ושפיר דמי דברכה קודם עשיית המצוה בעינן כדלקמן:
מעיקרא משמע. על ביעור שביערתו והרי עדיין לא בדיק דהא ברכה קודם בדיקה היא ביעור היינו נמי בדיקה:
נימא למול. בתמיה משמע דאותו רופא המל את כל בני העיר (צווה) למול את התינוק הזה:
וכי לא סגי דלאו איהו מהיל. עליו המצוה מוטלת והלא על אביו מוטל כדאמרן בקדושין פרק קמא (קרוב לסופו) אבל ביעור מצוה על בעל החמץ מוטלת וכל איש ואיש בודק ביתו והיכא דיכול לומר לבער לא נימא על ביעור:
ופרכינן אבי הבן מאי איכא למימר. אי על המילה לשעבר משמע וזה אפשר לו לומר למול מאי איכא למימר היכי שרינן ליה למימר על המילה:
אין הכי נמי. צריך לומר למול:
פסח וקדשים. הבעלים נצטוו דכתיב (ויקרא א) וסמך ידו ושחט:
נפק ביה. ומברך על שעבר:
והלכתא על ביעור. נמי להבא משמע וגבי מילה נמי לא שטא אבי הבן מאינש דעלמא דהא להבא משמע ועל המילה נמי כלמול דמי:

אמר רב יהודה:
הבודק צריך שיברך.

מאי מברך?

רב פפי אמר משמיה דרבא:
'לבער חמץ'.

רב פפא אמר משמיה דרבא:
'על ביעור חמץ'.

ב"לבער" - כולי עלמא לא פליגי דודאי להבא משמע, כי פליגי ב"על ביעור".
מ"סבר: מעיקרא משמע.
ו"מ"סבר: להבא משמע.

זב

מיתיבי:

"ברוך... אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה!"

התם, היכי נימא? נימא 'למול'!
לא סגי דלאו איהו מהיל!

אבי הבן, מאי איכא למימר?

אין הכי נמי.

מיתיבי:

"ברוך... אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה!"

התם נמי, היכי נימא? נימא 'לשחוט'!
לא סגי דלאו איהו שחט!

פסח וקדשים - מאי איכא למימר?

אין הכי נמי.

מיתיבי:

"העושה לולב לעצמו מברך: 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'. וטלו לצאת בו, אומר: 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב'!"

שאני התם, דבעידנא דאגבהה נפק ביה.

אי הכי, "לצאת בו", 'יצא בו' מיבעי ליה!

אין הכי נמי,

משום דקא בעי למיתנא סיפא: "לישב בסוכה",
תנא רישא נמי "לצאת בו",

דקתני סיפא: "העושה סוכה לעצמו, אומר: 'ברוך אתה ה'... שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'.
נכנס לישב בה, אומר: 'ברוך... אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה'."

והלכתא: "על ביעור חמץ".

20. ז, ב

רש"י

עובר. קודם כמו ויעבר את הכושי קדמו במיתת אבשלום: **ויעבר מלכם לפניהם.** יקדים לילך בראש: **דאכתי גברא לא חזי.** כגון טבילת בעלי קרי דקיימא לן בברכות (ד' כ:.) שאסור בדברי תורה ובברכה דעזרא תיקון טבילה לבעלי קריין לדברי תורה ומשום ההוא טבילה תקון בכל הטבילות ברכתן לבסוף:

דכולי עלמא מיהא, מעיקרא בעינן לברוכי - מנלן?

דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן.

מאי משמע דהאי "עובר" לישנא דאקדומי הוא?

אמר רב נחמן בר יצחק:

אמר קרא: **"וידין אחימעץ דרך הפקר ויעבר את הפוש"י** (שמואל ב יח, כג).

אב"י אמר:

מהכא: **"והוא עבר לפניהם"** (בראשית לג, ג).

ואי בעית אימא:

מהכא: **"ויעבר מלכם לפניהם זה בראשם"** (מיכה ב, יג).

בי רב אמרי:

חויז מן הטבילה ושופר.

בשלמא **"טבילה"** דאכתי גברא לא חזי, אלא **"שופר"** מאי טעמא?

וכי תימא: משום דילמא מיקלקלא תקיעה - אי הכי, אפילו שחיטה ומילה נמי!

אלא אמר רב חסדא:

חויז מן הטבילה בלבד איתמר.

תניא נמי הכי:

"טבל ועלה בעלייתו אומר: 'ברוך... אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה'."

21. ז, ב

רש"י

למדנו מציאה. האמורה בחמץ ממציאה האמורה בגביע דבנימין: ומציאה מחיפוש. כלומר ואותה מציאה של בנימין מחיפוש האמור אצלה דמה מציאה של גביע ע"י חיפוש אף מציאת חמץ ע"י חיפוש: **וחיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות.** לאחר שלמדת שהיא ע"י חיפוש חזור ולמוד זה החיפוש מחיפוש שכתוב בירושלים שהוא בנרות כדכתיב בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות: **ונרות מנר.** דכתיב בנר יחידי נר (אלהים) נשמת אדם חופש כל חדרי בטן ולקמיה מפרש הא למה לי: **זכר לדבר.** כדפרשין והשתא מפרש קראי היכא וראיה ממש ליתא אלא אסמכתא בעלמא דדברי תורה מדברי קבלה נינהו: **קולא הוא.** דאקיל רחמנא גבי ירושלים דלא נבדקיה באבוקה אלא באור קטן הילכך לא ילפינן חמץ מיניה להקל: **תא שמע.** מהאי קרא דבדיקה מעלייתא היא דכתיב חופש כל חדרי בטן:

["אור לארבעה עשר בודקין את החמץ] לאור הנר."

מנא הני מילי?

אמר רב חסדא: למדנו:

מציאה ממציאה, ומציאה מ"חיפוש", וחיפוש מחיפוש, וחיפוש מנרות, ונרות מנר.

"מציאה ממציאה".

כתיב הכא: "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם" (שמות יב, יט), וקתיב ה'תם: "ויחפש בגדול החל ובקטן מלה ומצא"³⁰ (בראשית מד, יב). "מציאה מחיפוש" דידיה.

"וחיפוש מנרות".

דכתיב: "בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות" (צפניה א, יב), ונרות מנר.

דכתיב: "נר ה' נשמת אדם הפש כל חדרי בטן" (משלי כ, כז).

תנא דבי רבי ישמעאל:

"לילי ארבעה עשר בודקים את החמץ לאור הנר.

אף על פי שאין ר'איה לדבר, זכר לדבר,

שנאמר: "שבעת ימים שאר לא ימצא",

ואומר: "ויחפש בגדול החל ובקטן מלה",

ואומר: "בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות",

ואומר: "נר ה' נשמת אדם הפש"³¹.

מאי 'ואומר'?

וכי תימא: האי "בעת ההיא" קולא הוא,

דקאמר רחמנא: לא בדיקנא לה בירושלים בנהורא דאבוקה, דנפיש נהורא טובא,

אלא בנהורא דשרגא, דזוטר נהורא טפי,

דעון רבה משתכח, ועון זוטר לא משתכח.

תא שמע: "נר ה' נשמת אדם".

³⁰ ויחפש בגדול החל ובקטן מלה ומצא הגביע באמתחת בנימין

³¹ נר ה' נשמת אדם הפש כל חדרי בטן

רש"י

22. ז, ב - ח, א

מפני שאור הנר יפה לבדיקה.
לקמיה מפרש מאי מעליותא
מאבוקה:
לאורה נבדקת. לאור שלה
נבדקת ואין צריך להביא לה
אור הנר בלילה אלא בודקה
ביום:
ודהיכא. באיזה מקום בחדר לא
סגיא לה לאור הארובה:
אי נימא להדי ארובה. נגד החור
ממש אמאי לא היינו אכסדרה:
לצדדין. של חור:

תנו רבנן:

"אין בודקין לא לאור החמה, ולא לאור הלבנה, ולא לאור האבוקה, אלא לאור הנר,
מפני שאור הנר יפה לבדיקה,
ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר,
שנאמר: "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים" (שמות יב, יט),
ואומר: "ויחפש בגדול החל"³² (בראשית מד, יב),
ואומר: "בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות" (צפניה א, יב),
ואומר: "נר ה' נשמת אדם חפש כל חדרי בטן" (משלי כ, כז)."

ח,א

האי "אור החמה" היכי דמי?

אי נימא בחצר,

האמר רבא:

חצר - אינה צריכה בדיקה,

מפני שהעורבין מצויין שם.

אלא באכסדרה,

האמר רבא:

אכסדרה לאורה נבדקת!

לא, צריכא לארובה דבחדר.

ודהיכא?

אי לבהדי ארובה - היינו אכסדרה!

אלא לצדדין.

³² ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת בנימין

23. ח, א

רש"י

ונוגה. של עתיד לצדיקים כאור של שבעת ימי בראשית יהיה: **קרנים.** מלשון כי קרן עור פניו (שמות לד) וזהרורין מיד הקב"ה לו לצדיק מזיו של הקב"ה ילכו זהרורין להקרין פני הצדיקים ולא יהיה אורם שוה לאורו אלא כנר בפני האבוקה: **אורו לאחריו.** ואדם האוחז לפניו הוא בודק הלכך אין יפה לבדיקה: **בעית.** מתיירא שלא יבעיר את הבית ואין לבו על הבדיקה יפה: **האי משיך נהוריה.** אור הנר נמשך ומאריך במקומו ואינו דולק בקפיצות אלא נח במקום אחד: **מיקטף איקטופי.** נפסק וקופץ תמיד לשון הקוטפים מלות (איוב ל):

"ואבוקה לא"?

והאמר רבא:

מאי דכתביב: "ונוגה כאור תהיה, קרנים מידו לו, ושם חמיון צוה" (חבקוק ג, ד)?

למה צדיקים דומין בפני שכינה?

כנר בפני האבוקה!

ואמר רבא:

אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר!

אמר רב נחמן בר יצחק:

זה - יכול להכניסו לחורין ולסדקין,

וזה - אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין.

רב זביד אמר:

זה - אורו לפניו,

וזה - אורו לאחוריו.

רב פפא אמר:

האי - בעית,

והאי - לא בעית.

רבינא אמר:

האי - משה נהורא,

והאי - מיקטף איקטופי.